

«حلقات»

درس صد و نوزدهم

استاد: حجت الاسلام والمسلمين علم الهدی

در درس پیشین به بحث پیرامون شرط معاصرت در سیره عقلانی و بررسی سیره های عقلانی مبتنی بر تحلیل ذهنیات عمومی پرداختیم. اکنون در صدد هستیم تا در این درس در بخش اول به واکاوی الزام آوری در سیره های عقلانی بپردازیم. در بخش دوم، توضیح بیشتری درباره سیره های مثبت موضوع حکم شرعی خواهیم داد. ارائه نقشه کلی از بحث و نقطه ای که در آن هستیم را به بخش سوم واگذار می کنیم و در پایان، به ذکر تفاوت بحث های صدوری و دلالی بسنده خواهیم کرد.

متن درس

و هناك فوارق أخرى بين السيرتين، فان السيرة التي يستكشف بها دليل شرعى على حكم كلى تكون نتيجهها ملزمة حتى لمن شذ عن السيرة، فلو فرض ان شخصاً لم يكن يرى - بما هو عاقل - ان طيب نفس المالك كاف فى جواز التصرف فى ماله، و شذ فى ذلك عن عموم الناس، كانت النتيجة الشرعية المستكشفة بسيرة عموم الناس ملزمة له لأنها حكم شرعى كلى.

و اما السيرة التي تحقق صغرى لمفاد دليل شرعى فلا تكون نتيجهها ملزمة لمن شذ عنها، لأن شذوذه عنها معناه ان الصغرى لم تتحقق بالنسبة إليه فلا يجرى عليه الحكم الشرعى، ففى المثل المتقدم لخيار الغبن إذا شذ متعاملان عن عرف الناس و بنيا على القبول بالمعاملة و الالتزام بها و لو كانت غبنية، لم يثبت لأى واحد منهما خيار الغبن، لأن هذا يعنى عدم الاشتراط الضمنى، و مع عدم الاشتراط لا يشملهما دليل «المؤمنون عند شروطهم» مثلاً.

واکاوی الوام آوری در سیره‌های عقلانی مثبت موضوع

در جلسه قبل گفته شد دو نوع سیره در عرصه استنباط حکم شرعی وجود دارد:

۱. سیره ای که مثبت حکم کلی است ⇨ چون نیازمند امضای شارع است معاصرت در آن شرط است.

۲. سیره ای که مثبت موضوع حکم شرعی است ⇨ چون نیازمند امضاء و تأیید شارع نیست بنابراین شرط معاصرت در آن معتبر نیست.

تبیین تفاوتی دیگر بین دو سیره مذکور :

آنچه که در تفاوت بین دو سیره مذکور می توان گفت این است که:

(الف) سیره‌ای که مثبت حکم شرعی کلی است : الزام آور است یعنی کسی که بر خلاف عقلاء می اندیشد و مشی می کند باید ملتزم به این سیره باشد.

(ب) سیره ای که مثبت موضوع حکم شرعی است : الزام آور نیست و کسی که بر خلاف این سیره مشی می کند الزامی به پذیرش این سیره ندارد.

مثال:

فرض می کنیم سیره عقلاء قائم شده است بر اینکه به مجرد طیب نفس غیر ، می توان در مال او تصرف کرد . یعنی به صرف اینکه غیر، طیب نفس داشت بر شما جائز است تصرف در مال او کنید هر چند که اجازه و اذن صریح و روشنی از او نداشته باشید. چنین سیره‌ای مثبت حکم شرعی است .

در این صورت التزام به این سیره بر همه واجب است . بنابراین اگر کسی مدعی شود که مجرد طیب نفس در جواز تصرف کفایت نمی کند بلکه باید اذن صریح از مالک مال داشته باشیم (یعنی بر خلاف عقلاء بیندیشد و این سیره مورد ردع معصوم نباشد) گرچه وی با عقلاء و سیره آنها هم راه نیست ولی باید به سیره مذکور پایبند باشد به این معنا که اگر کسی با علم به طیب نفس در مال او تصرف کرد حق اعتراض ندارد.

توضیح عدم الزام در سیره‌های مثبت موضوع

سیره‌های مثبت موضوع حکم شرعی الزام آور نیست یعنی اگر کسی در موضوعات برخلاف عقلاء اندیشید و مشی او مخالف مشی عقلاء بود این امر نهایتاً موجب می‌شود که موضوع حکم شرعی نسبت به او محقق نشود نه اینکه او مخالفت با حکم شرعی کرده باشند.

مثال:

سیره عقلاء بر غبنی نبودن معامله واقع شده است، اگر کسی برخلاف این سیره مشی کرد یعنی مثلاً طرفین معامله بناء را بر قبول و پذیرش معامله گذاشتند هر چند این معامله غبنی باشد شرط ضمنی عقد که مثبت خیار غبن بود نسبت به ه متعاملین محقق نشده است. در حقیقت بیع آنها مشروط به عدم غبن نیست و هنگامی که بیعی مشروط به عدم غبن نبود موضوع خیار غبن نخواهد بود.

بنابراین :

مخالفت با سیره‌های صورت نخست مخالفت با حکم شرعی است لذا جایز نیست اما مخالفت با سیره‌های نوع دوم به معنای عدم تحقق موضوع حکم شرعی است و لذا اشکالی ندارد.

- الف) تمهید
- ۱- تعریف علم اصول
  - ۲- موضوع علم اصول
  - ۳- تقسیمات علم اصول و حکم شرعی

- ب) عناصر مشترک (بدنه علم اصول)
- ۱- حجیت قطع
  - ۲- ادله محرز (عمده جلد اول)
  - ۳- اصول عملیه (عمده جلد دوم)
  - ۱- ادله محرز عقلی
  - ۲- ادله غیر لفظی
  - ۱- ادله لفظی
  - ۲- ادله محرز شرعی

مباحث علم اصول

- ۱- تعیین دلالات عام دلیل شرعی
- ۱- ادله شرعی لفظی
  - ۲- ادله شرعی غیر لفظی
  - ۱- معنای حرفی
  - ۲- امر (ادوات طلب)
  - ۳- اطلاق
  - ۴- عموم
  - ۵- مفاهیم
  - ۱- فعل معصوم
  - ۲- تقریر معصوم
  - ۱- در قبال سلوک فردی
  - ۲- در قبال سلوک جمعی (سیره عقلاء)
  - ۱- سیره عقلاء به لحاظ مرحله ظاهر
  - ۲- سیره عقلاء به لحاظ مرحله واقع
  - ۱- اثبات وجدانی
  - ۲- اثبات صغری دلیل شرعی (اثبات صغری دلیل شرعی)
  - ۳- حجیت دلالات عام دلیل شرعی
  - ۱- تواتر
  - ۲- اجماع
  - ۳- شهرت
  - ۱- اثبات تعبّدی (ظن معتبر به صدور) ⇐ حجیت خبر واحد

ج) خاتمه : تعارض

روشهای اثبات صدور دلیل شرعی

عنوانی که مرحوم مصنف به کار برده است عبارت است از «اثبات صغری الدلیل الشرعی» سؤال اساسی که در اینجا می‌توان مطرح کرد این است که مصنف با چه استدلالی اثبات صدور دلیل از شارع را تحت عنوان اثبات صغری ای دلیل شرعی مطرح می‌کنند؟

پاسخ:

شهید صدر (ره) بحث‌های صدور را بحث‌های صغری و بحث‌های دلالتی را بحث‌های کبری به حساب می‌آورد.

بحث در مورد یک دلیل شرعی: {
در مورد دلالت دلیل ⇨ بحث‌های دلالتی و کبری هستند.
در مورد شرعیت دلیل ⇨ بحث‌های صدور و صغری هستند.

بخش اول (تعیین دلالات عام دلیل شرعی)
بخش سوم (حجیت دلالات عام دلیل شرعی)
⇨ بحث کپوی

بخش دوم (روش‌های اثبات صدور دلیل شرعی) ⇨ بحث صغری

چکیده

۱. سیره‌هایی که مثبت حکم شرعی کلی است الزام آور است و همه باید بدان ملتزم باشد.
۲. سیره‌ای که مثبت موضوع حکم شرعی است الزام آور نیست و فردی که بدان اعتقادی ندارد الزامی به پذیرش آن ندارد.
۳. مراد از سیره‌های عقلاء سیره‌های نوع عقلاء می‌باشد نه همه عقلاء.
۴. همان گونه که التزام به مفاد یک آیه قرآن بر همگان واجب است التزام به مفاد سیره ی مثبت حکم شرعی نیز بر همه افراد واجب است.
۵. مخالفت با سیره‌ای که مثبت موضوع است ، در نهایت منجر به این می شود که موضوع حکم شرعی، نسبت ب ه فرد مخالف محقق نشود و باعث مخالفت با حکم شرعی نمی شود .
۶. شهید صدر (ره) بحث های صدور را صغروی و بحث های دلالتی را کبروی می‌داند .